

UMEÅ UNIVERSITET

Dnr FS 1.5-1314-24
Ert dnr S2024/01282

Socialdepartementet

Yttrande över promemorian ”Bättre förutsättningar för att utveckla en kunskapsbaserad socialtjänst” (Ds 2024:13)

Den samhällsvetenskapliga fakulteten vid Umeå universitet har fått möjlighet att bereda Umeå universitets yttrande över promemorian Bättre förutsättningar för att utveckla en kunskapsbaserad socialtjänst (Ds 2024:13). Remissvaret baserar sig på ett underlag från Institutionen för socialt arbete. Underlaget har utarbetats av professor Urban Markström, professor Malin Eriksson samt fil.dr. Wossenseged Birhane Jemberie, verksamma vid Institutionen för socialt arbete, Umeå universitet.

Sammanfattning

Umeå universitet tillstyrker utredningens förslag till lagändring. Samtidigt finner vi anledning att framföra några synpunkter relaterade till utredningen.

Sammanfattningsvis anser Umeå universitet att promemorians förslag om ett samlat regelverk för socialtjänstregister är viktigt och efterlängtat. Utredningen är grundad i relevanta argument för behovet av att samla in individdata inom socialtjänstens verksamhet. Utökade socialtjänstregisterdata är en förutsättning för socialtjänsten att kunna bedriva en verksamhet baserad på vetenskap och beprövad erfarenhet. Ett samlat socialtjänstregister har också potential att fungera som en viktig datakälla för forskning i socialt arbete och inom näraliggande forskningsfält.

Synpunkter på utredningens förslag.

Systematisk bedömning, dokumentation av insatser och uppföljning av insatsresultat faller under socialtjänstens ansvar. En av de organisatoriska förutsättningarna för att framgångsrikt kunna hantera detta ansvar är närvaron av en stark infrastruktur för kvalitetsmättnings- och förbättringsarbete. En sådan infrastruktur bidrar till att socialtjänsten kan utveckla ett lärandesystem, där interna data och erfarenheter systematiskt integreras med kunskap från forskning, och där denna kunskap idealt kan omsättas i praktiken – i linje med ambitionerna i den föreslagna nya socialtjänstlagen.

UMEÅ UNIVERSITET

Dnr FS 1.5-1314-24
Ert dnr S2024/01282

Skapandet av ett centralt socialtjänstdataregister hos Socialstyrelsen kan bidra till viktiga strukturer för kvalitetsmättnings- och förbättringsarbete och till att socialtjänsten kan utvecklas som en lärande organisation. Ett socialtjänstdataregister har enligt Umeå universitet potential att kunna bidra till att:

- Skapa incitament för en systematisk insamling av relevant data från socialtjänsten.
- Bidra till att harmonisera och standardisera dokumentation, variabeloperationalisering och rapportering.
- Ge möjlighet till digitalisering och öppna data enligt FAIR-principerna.
- Underlätta kvalitetskontroll av rapporterande insatsleverantörer.
- Möjliggöra användning av rapporterade data för att bedöma och förbättra insatser och göra jämförelser mellan kommuner.
- Möjliggöra forskning som kan integreras med interna data för kunskapsproduktion och kvalitetsförbättring.
- Möjliggöra forskning om kartläggning av insatser, deras effektivitet och förmedling till brukare.
- Möjliggöra interventions- och implementeringsstudier som kan gynna exempelvis glesbygdskommuner.
- Stödja framtida utveckling av AI inom vård och stöd.
- Tillåta urval av studiepopulationer baserat på vissa kriterier för produktutveckling (t.ex. stödteknologier för äldre) och utvärdering.

Umeå universitet tillstyrker förslaget om uppgiftsskyldighet där kommunerna förpliktigas att lämna in uppgifter liksom att data skall hanteras på nationell och inte kommunal nivå. Det är därutöver nödvändigt att, i enligt med utredningens förslag, ha samma skyldighet för privata aktörer som ger insatser på uppdrag av socialtjänsten. Ändamålet är också rimligt; att Socialstyrelsen ska få behandla personuppgifter i ett socialtjänstdataregister om det är nödvändigt för att framställa statistik, framställa underlag för uppföljning och utvärdering, utföra epidemiologiska studier samt bedriva forskning.

Utredningen gör i stort en rimlig avvägning då man vill begränsa registrering och hantering av initiering av ärenden eller orosmätningar då dessa data riskerar att innehålla felaktigheter. Man menar att aktualiserade ärenden bör samlas in endast om beslut om att inleda en utredning har tagits. Umeå universitet håller med om att många aktualiserade ärenden kan innehålla betydande felaktigheter. Samtidigt kan dessa data säga något viktigt om hur socialtjänsten fungerar, framför allt om skälet till att en utredning inte inleds framgår. Ur ett forskningsperspektiv skulle möjligheter då finnas att undersöka mönster, t.ex. kring hur utredningar eller brist på utredningar kring äldres alkoholproblem ser ut. Man skulle också kunna länka avbrutna ärenden med hälso- och sjukvårdsregister för att undersöka hälsoutfall longitudinellt. Umeå universitet menar att det blir viktigt för

UMEÅ UNIVERSITET

Dnr FS 1.5-1314-24
Ert dnr S2024/01282

Socialstyrelsen att tänka framåtsyftande i relation till vilka uppgifter som ska samlas in och att kontinuerligt göra en värdering av vilken data som är viktig för att följa en socialtjänst stadd i förändring.

Den data som föreslås rapporteras in förefaller i stort relevant och väl avvägt. Det handlar om personnummer, kön, födelseår, folkbokföringsort, födelseort, utredningsåtgärd och beslut, insats och aktivitet, aktualisering, orsak till insats avslutningsorsak samt uppgifter av administrativ karaktär av betydelse för den utredning, prövning eller insats som personen får. Utredningen föreslår att uppgifter rörande resultat och måluppfyllelse inte ska registreras. Motiven är bland annat att det skulle handla om osäkra (eller subjektiva) indikatorer samt att en stor del av relevanta data rörande utfall kan inhämtas från andra register. Umeå universitet är medvetna om de svårigheter som finns med att dokumentera utfall men vill ändå lyfta betydelsen av att identifiera och utveckla valida resultatmått som kan användas vid inrapportering. Internationellt finns ett pågående arbete med att utveckla så kallade "core outcome sets" för att skapa en större samstämmighet i fråga om centrala utfall för olika insatser. För flera av de insatser som ges inom socialtjänsten finns också redan nu tillgängliga validerade instrument eller pågående utvecklingsarbete runt rapportering av utfall (t.ex. AUDIT, ASI, CAN, etc). Oaktat de utmaningar som finns med att hitta enkla men precisa sätt att beskriva utfall, vill Umeå universitet rekommendera stöd till fortsatt utvecklingsarbete på området.

Ytterligare en relaterad fråga rör den betydande andel ej behovsbedömda insatser som planeras bli verklighet som följd av den nya socialtjänstlagen. Här finns naturligtvis betydande utmaningar runt registrering, men ur ett forskningsperspektiv framstår det som mycket relevant att försöka följa denna utveckling, om än inte primärt via individdata. Detta tror Umeå universitet är viktigt trots de utmaningar som kommer att finnas med ojämn inrapportering och därigenom osäkra data. Samtidigt blir det av betydelse att överväga vilket stöd som kan ges för att kunna upprätthålla en acceptabel "rapporteringskapacitet" hos t.ex. de mindre kommunerna i landet. Sammantaget menar Umeå universitet att man för att kunna utnyttja potentialen i ett socialtjänstdataregister faktiskt behöver öka de uppgifter som rapporteras in samtidigt som man utvecklar strategier för att skapa en jämn och hög kvalitet på inrapporteringen.

Oavsett om en utvidgning av uppgifter som ska rapporteras utökas eller inte ställer sig Umeå universitet sig tveksamma till om den beskrivna omställningen blir möjlig att rymmas inom befintliga ekonomiska ramar. Det vore därtill olyckligt om kommuner tvingades skära ner på insatser för att göra inrapporteringsarbetet möjligt. Umeå universitet förordar därför att ett resurstillskott till kommunerna för att genomföra de nya uppgifterna övervägs.

Slutligen har Umeå universitet en synpunkt på utredningens förslag om ett förbud mot sökningar baserat på känsliga personuppgifter, dvs skrivningen:

UMEÅ UNIVERSITET

Dnr FS 1.5-1314-24
Ert dnr S2024/01282

Det ska som huvudregel vara förbjudet att utföra sökningar i syfte att få fram ett urval av personer grundat på känsliga personuppgifter. Förbudet ska dock inte omfatta sökningar i syfte att få fram ett urval av personer grundat på uppgifter om hälsa

Sökningar och urval baserat på känsliga personuppgifter kan vara helt centrala för forskningen – inte minst för att kunna analysera eventuell ojämlikhet till tillgång till insatser, baserat på t.ex. etnicitet eller sexuell läggning – karaktärsdrag som går utöver hälsa. Sådan data kan i vissa fall gå att identifiera ändå, genom att börja med uppgifter om hälsa och bakåtspåra andra grupper. Dock kan det vara av stort värde att analysera vissa särskilt utsatta grupper separat. Flera av socialtjänstens mest centrala insatser avser rimligen situationer och livsförhållanden som går utanför hälsobegreppet, som t.ex. våld, hemlöshet eller fattigdom. Därför anser Umeå universitet att ett förbud mot sökningar baserat på känsliga uppgifter vore begränsande mot forskningen, och därför bör övervägas att tas bort.

Beslut i ärendet har fattats av professor Ruth Mannelqvist, den Samhällsvetenskapliga fakultetens dekan, efter föredragning av fakultetssamordnare Åsa P Isaksson.

För den Samhällsvetenskapliga fakulteten

Ruth Mannelqvist
Dekan

Åsa P Isaksson